

Pedagogi Responsif Budaya: Kesedaran, Pengetahuan dan Kesediaan Guru (Culturally Responsif Pedagogy: Teachers' Level of Awareness, Knowledge and Readiness)

MUHAMMAD ZAKWAN ABDUL RAHIM, NURFARADILLA MOHAMAD NASRI*,
& MOHAMAD ASYRAF ABD TALIB

ABSTRAK

Kewujudan latar belakang majmuk dalam kalangan murid-murid sekolah menuntut guru-guru untuk melaksanakan pedagogi responsif budaya. Kajian penerokaan kualitatif ini bertujuan mengenalpasti kesedaran, pengetahuan dan juga kesediaan guru untuk melaksanakan pendekatan pedagogi responsif budaya. Kajian ini melibatkan 12 orang guru daripada daerah Lembah Klang melalui kaedah pensampelan bertujuan. Data diperolehi melalui temu bual separa berstruktur dan dianalisis secara tematik. Dapatan menunjukkan semua responden sedar bahawa pedagogi responsif budaya berpotensi untuk mewujudkan ekosistem pembelajaran yang efektif. Namun demikian, hampir separuh daripada responden melaporkan bahawa mereka tidak mempunyai pengetahuan yang cukup tentang pedagogi responsif budaya. Namun, meskipun kekurangan pengetahuan tentang pendekatan ini, majoriti responden melaporkan bahawa mereka bersedia untuk mengamalkan pedagogi responsif budaya di dalam pengajaran. Dapatan ini memberi input kepada institusi pendidikan guru dalam memastikan kurikulum pendidikan guru mampu untuk menyediakan guru-guru baik daripada ilmu pengetahuan dan juga kemahiran untuk mengamalkan pedagogi responsif budaya. Hal ini kerana dapatan menunjukkan bahawa guru-guru telah mempunyai kesedaran tentang kepentingan pedagogi responsif budaya terutamanya di Malaysia yang terdiri daripada masyarakat berbilang kaum serta potensi pedagogi responsif budaya bagi mewujudkan satu pengajaran yang berkesan bagi meningkatkan pencapaian akademik murid dan mewujudkan hubungan yang positif antara guru dan murid.

Kata kunci: pedagogi responsif budaya, pengajaran, pembelajaran, kesediaan guru, kesedaran guru, pengetahuan guru, pembelajaran efektif

ABSTRACT

The existence of a pluralistic background among school children requires teachers to practice culturally responsif pedagogy. This qualitative exploratory study aims to identify the level of awareness, knowledge and willingness of teachers to implement culturally responsif pedagogical approaches. This study involved 12 teachers from the Klang Valley district through purposive sampling method. Data were obtained through semi-structured interviews and thematically analyzed. The findings show that all respondents are aware that culturally responsif pedagogy has the potential to create an effective learning ecosystem. However, almost half of the respondents reported that they did not have enough knowledge about culturally responsif pedagogy. However, despite the lack of knowledge about this approach, a majority of respondents reported that they were willing to practice culturally responsif pedagogy in teaching. This finding provides input to teacher education institutions in ensuring that the teacher education curriculum is capable of providing teachers with good knowledge and skills to practice culturally responsif pedagogy. This is because the findings show that teachers have an awareness of the importance of culturally responsif pedagogy especially in Malaysia comprising multiracial society and the potential of culturally responsif pedagogy to create effective teaching to enhance student academic achievement and create positive relationships between teachers and student.

Key Words: culturally responsif pedagogy, teaching, learning, teacher readiness, teacher awareness, teacher knowledge, effective learning

PENGENALAN

Malaysia merupakan sebuah negara majmuk yang terdiri daripada masyarakat berbilang kaum. Hal ini

menyebabkan Malaysia kaya dengan pelbagai adat resam dan juga budaya yang berpotensi untuk memacu kemajuan dan keharmonian negara. Menurut Abdul Rahim (2009) dan Omar et al. (2015), kepelbagaian

budaya merupakan rangkuman daripada pelbagai aspek yang meliputi budaya, etnik, agama, dan juga amalan tradisi yang mempengaruhi kecenderungan dan kefahaman yang wujud antara sesama kaum. Kepelbagaian budaya menurut Ching dan Adnan (2011) pula merujuk kepada kepelbagaian yang wujud dalam sesebuah masyarakat yang memberi tumpuan kepada tiga perspektif seperti berikut: i) Perspektif Universal yang berkisar untuk memahami fenomena serta perubahan yang berlaku dalam setiap masyarakat secara universal, ii) Perspektif Etnik yang bertujuan untuk mengkaji permasalahan dan juga konflik yang wujud antara setiap etnik, dan iii) Perspektif Budaya yang mengkaji cara bagaimana setiap etnik menzahirkan budaya mereka samada dalam bentuk artifak mahupun amalan nilai hidup.

Kepelbagaian masyarakat di Malaysia telah memberi kesan yang signifikan kepada kewujudan kepelbagaian budaya di sekolah. Situasi ini adalah lebih ketara di sekolah kebangsaan. Hal ini menuntut guru untuk mengamalkan pedagogi yang berkesan bagi memenuhi keperluan dan juga kesediaan pembelajaran semua murid daripada latar belakang yang berbeza (Tengku Nor Rizan et al. 2014). *United Nation Educational, Scientific and Cultural Organisation* (UNESCO 2010) menegaskan bahawa perhatian yang serius harus dipupuk untuk memberi kesedaran kepada semua pihak terutamanya guru tentang kepelbagaian budaya dan peranan menghormati kepelbagaian budaya bagi menjamin keharmonian masyarakat. Sejalan dengan saranan ini, UNESCO (2010) mencadangkan kesedaran tentang budaya untuk di pupuk melalui proses pendidikan di mana UNESCO (2010) mempromosikan slogan “*learning to live together in peace and harmony*”. Menerusi usaha ini, guru digalakkan untuk menggunakan medium pendidikan bagi menyemai permuafakatan antara pelajar. Menurut Ching dan Adnan (2011), antara implikasi positif kepelbagaian budaya kepada pembelajaran pelajar adalah mereka berpeluang untuk: i) mempelajari kepelbagaian budaya yang wujud di sekitar mereka, ii) membentuk interaksi sosial yang baik dengan rakan daripada latar belakang yang berbeza, dan iii) memperkembangkan bakat baru melalui penerokaan pelbagai peluang yang ada bagi budaya yang berbeza. Manakala, tambah Ching dan Adnan (2011), implikasi negatif kepelbagaian budaya terhadap proses pembelajaran pelajar pula adalah pelajar berkemungkinan akan: i) mempunyai masalah dalam kerja kumpulan disebabkan perbezaan pandangan dan juga pegangan nilai, ii) menghadapi masalah komunikasi dari segi penggunaan bahasa perantaraan, iii) menghadapi kesukaran dalam mewujudkan persefahaman dengan rakan daripada latar belakang yang berbeza, dan iv) wujud perasaan rendah diri dan tidak yakin pada diri sendiri disebabkan tergolong dalam golongan minoriti.

Dalam hal ini, guru mempunyai peranan yang besar untuk mengelakkan kepelbagaian budaya menghalang atau merencat proses pembelajaran dan sebaliknya menjadikan kepelbagaian budaya sebagai alat untuk memacu pendidikan yang berkesan (Abdul Rahim 2009; Omar et al. 2017). Guru mestilah bersungguh-sungguh untuk memahami dan juga menghayati budaya pelajar yang ada dalam kelas masing-masing agar proses pengajaran tersebut sensitif terhadap budaya-budaya tersebut. Selain itu, guru merupakan suri tauladan kepada pelajar, maka kepekaan guru terhadap kepelbagaian budaya boleh dijadikan contoh kepada pelajar dalam menghormati dan juga memahami rakan-rakan mereka.

Seiring dengan kemajuan teknologi, ledakan sumber maklumat dan juga proses globalisasi yang berlaku secara pantas, guru berhadapan dengan pelbagai cabaran dalam memastikan proses pengajaran mereka mampu untuk menyediakan pelajar menghadapi dunia pada masa hadapan. Perubahan yang signifikan dalam landskap pendidikan menuntut guru untuk melakukan transformasi yang sewajarnya terhadap proses pengajaran mereka. Namun begitu, agenda yang penting dan berterusan yang diperjuangkan oleh pakar-pakar pendidikan negara demi menjamin pembangunan negara Malaysia yang mampan adalah dengan menggalakkan dan mengekalkan integrasi antara kaum. Institusi pendidikan seperti sekolah mahupun institusi pengajian tinggi dipertanggungjawabkan untuk menerajui usaha untuk mengekalkan keharmonian kaum dan pendidik merupakan individu yang akan melaksanakan hasrat ini (Ezhar & Madiha 2015). Pengetahuan dan kefahaman mengenai kepelbagaian budaya adalah sangat penting kerana ia dapat membantu untuk mengekalkan perpaduan dan kestabilan dalam masyarakat (Abdul Rahim 2009). Dalam konteks ini, Seman et al. (2016) mencadangkan salah satu cara yang terbaik untuk memastikan semua masyarakat memahami dan menghormati satu sama lain adalah melalui pendidikan.

Sejalan dengan pandangan ini, aspirasi sistem pendidikan menerusi Pelan Pembangunan Pendidikan Malaysia (PPPM) (2013-2025) turut memberi perhatian yang serius kepada keperluan untuk meraikan kepelbagaian budaya yang wujud di sekolah. Melalui aspirasi ini, sistem pendidikan kebangsaan disaran untuk menawarkan perkongsian pengalaman, adat budaya dan juga nilai kepada para pelajar yang terdiri daripada pelbagai kaum melalui pelbagai aktiviti pengajaran dan pembelajaran. Aspirasi yang dihasratkan ini diharapkan mampu untuk membentuk satu identiti nasional yang kukuh melalui penghayatan prinsip Rukun Negara yang diperlukan untuk kejayaan dan masa depan Malaysia. Selain itu, aspirasi sistem yang ditekankan dalam Pelan Pembangunan Pendidikan Malaysia (PPPM) (2013-2025) turut berhasrat untuk menjadikan setiap pelajar berasa

bangga dikenali sebagai rakyat Malaysia yang terdiri daripada pelbagai kaum, agama dan tahap sosioekonomi. Tambah Kementerian Pelajaran Malaysia (2014), identiti nasional hanya dapat dicapai sekiranya pelajar dapat memahami, menerima dan menghayati kepelbagaian budaya yang wujud. Justeru, bagi mencapai matlamat ini, sistem pendidikan negara memerlukan guru yang mempunyai pengetahuan luas, tahap kesedaran yang tinggi dan juga kemahiran yang efektif untuk menjadikan mereka sensitif terhadap latar belakang pelajar yang berbeza. Pengetahuan, tahap kesedaran dan juga tahap kemahiran yang baik tentang pedagogi responsif budaya akan membolehkan guru untuk berhadapan dan juga menangani masalah yang wujud antara kaum melalui pendidikan yang memenuhi keperluan setiap individu (Yasmin 2014).

Menurut Najeemah (2006), meskipun guru Malaysia berada dalam persekitaran persekolahan yang terdiri daripada pelbagai budaya, namun beliau melaporkan bahawa kebanyakan guru masih kurang peka terhadap kewujudan kepelbagaian budaya di sekolah. Tambah Najeemah (2006) lagi, pendekatan pedagogi responsif budaya sering dianggap asing oleh guru-guru kerana kurangnya pendedahan terhadap pendekatan pedagogi responsif budaya baik di institusi pendidikan guru mahupun semasa latihan profesionalisme keguruan. Sebagai contoh, Siti Zuraida et al. (2016) yang meneroka pengalaman guru menggunakan pedagogi responsif budaya dalam mata pelajaran Pendidikan Seni melaporkan tahap kesedaran dan kesediaan guru tentang pedagogi responsif budaya masih lagi terhad.

Kajian Najeemah (2005) turut melaporkan guru-guru di Malaysia kurang mempraktikkan pedagogi responsif budaya semasa pengajaran di bilik darjah. Tambah Najeemah (2015) lagi, terdapat empat perkara yang menyebabkan guru-guru yang terlibat dalam kajian beliau kurang mempraktikkan pedagogi responsif budaya di sekolah antaranya adalah: i) mereka tidak mengetahui dan tidak memahami apa yang dikatakan sebagai pedagogi responsif budaya; ii) mereka tidak mempunyai kemahiran dan tidak mengetahui bagaimana untuk menggunakan pendekatan pedagogi responsif budaya secara berkesan; iii) mereka tidak mendapat galakan motivasi daripada pihak pentadbir sekolah untuk belajar tentang pendekatan pedagogi responsif budaya; iv) mereka kurang kesedaran terhadap tanggungjawab mereka untuk memastikan aspek budaya dititikberatkan dalam proses pengajaran dan pembelajaran formal di bilik darjah.

Namun begitu, pendekatan ini semakin mendapat perhatian sejak kebelakangan ini kerana ia berpotensi untuk merealisasikan matlamat pendidikan berkualiti untuk semua. Bagi memastikan hasrat untuk melaksanakan pedagogi responsif budaya secara berkesan dan diterima oleh semua guru, Syed Ismail

(2010) mencadangkan beberapa tindakan kritikal yang harus dijalankan, antaranya adalah memastikan aspek pembangunan profesional guru ditambahbaik dengan memasukkan aspek pedagogi responsif budaya, pembangunan kerangka kurikulum yang fleksibel dan responsif terhadap budaya tempatan, menyenaraikan pelbagai strategi pedagogi responsif budaya yang dapat diamalkan oleh guru, membangunkan bahan bantu pengajaran, buku teks dan buku rujukan serta proses penilaian yang responsif kepada budaya.

Ahmad Ali (2014) menegaskan bahawa meskipun kajian berkaitan pedagogi responsif budaya kerap dijalankan, kajian-kajian yang dijalankan hanya menurus kepada pemupukan perpaduan dan hubungan antara etnik. Oleh itu, ini jelas menunjukkan kajian yang lebih mendalam harus dijalankan untuk mengenalpasti tahap pengetahuan, kesedaran dan juga kesediaan guru terhadap pedagogi responsif budaya agar ia dapat dijadikan panduan kepada pembangunan kurikulum pendidikan guru yang lebih komprehensif. Dengan menyedari potensi pedagogi responsif budaya untuk menyediakan pendidikan yang berkualiti kepada semua, kajian ini dijalankan untuk meneroka pelaksanaan pendekatan pedagogi responsif budaya dari perspektif guru-guru dalam menyemai kesamarataan peluang pendidikan berkualiti kepada semua pelajar tanpa mengira latar belakang dan taraf sosio-ekonomi mereka. Objektif-objektif kajian ini adalah seperti berikut:

1. Meneroka kesedaran guru untuk melaksanakan pendekatan pedagogi responsif budaya
2. Meneroka pengetahuan guru untuk melaksanakan pendekatan pedagogi responsif budaya
3. Meneroka kesediaan guru untuk melaksanakan pendekatan pedagogi responsif budaya
4. Menenalpasti kaedah pengajaran yang digunakan oleh guru

PEDAGOGI RESPONSIF BUDAYA: KONSEP, CIRI-CIRI DAN KEPENTINGAN

Kepelbagaian budaya dalam pendidikan adalah satu aspek yang harus diberikan perhatian serius. Bagi memastikan aspek budaya diterapkan dengan sewajarnya dalam proses pengajaran dan pembelajaran, ia menuntut komitmen daripada para pendidik untuk membina dan mengekalkan hubungan yang baik dengan pelajar, ibu bapa dan komuniti (Ahmad & Yusof 2017). Pendidikan responsif budaya merupakan satu anjakan dalam sistem pendidikan dunia yang bermula lewat tahun 1960-an dan awal 1970-an. Pedagogi responsif budaya pada awalnya digerakkan oleh organisasi awam yang memperjuangkan hak kesamarataan antara pelajar untuk mendapatkan pendidikan yang berkualiti (Siti Zuraida et al. 2016).

Menurut Tengku Nor Rizan et al. (2014) tujuan utama pendekatan pedagogi responsif budaya adalah untuk membantu pelajar berprestasi rendah untuk mencapai tahap pendidikan berkualiti tinggi seperti rakan lain.

Menurut Ladson-Billings (1994) antara ciri-ciri pedagogi responsif budaya termasuklah: i) apabila guru menggabungkan semua pengetahuan, konsep, prosedur, dan kemahiran yang telah dipelajari oleh pelajar daripada kehidupan seharian mereka untuk disepadukan dalam pembelajaran di dalam kelas; ii) tidak prejudis dan stereotaip terhadap sesuatu kaum; iii) pelajar memahami latar belakang budaya masing-masing dan juga menghormati rakan dari budaya yang berlainan; iv) menggalakkan pelajar untuk terlibat dalam proses pembelajaran aktif merentasi pelbagai budaya, dan v) meningkatkan motivasi pelajar untuk belajar secara kontekstual.

Penyataan ini membawa mesej yang amat jelas bahawa pedagogi responsif budaya merupakan satu pendekatan pengajaran yang melibatkan penggunaan ciri-ciri budaya, pengalaman harian dan perspektif budaya yang pelbagai dalam usaha mengajar pelajar secara lebih berkesan. Noriati et al. (2014) menegaskan kepelbagaian etnik, warisan, dan budaya yang akan mempengaruhi sikap dan tingkah laku pelajar wajar dimasukkan dalam kurikulum sedia ada bagi memastikan kurikulum tersebut relevan. Menurut Noriati et al. (2014), tindakan ini akan menyebabkan pelajar lebih sedar dan menghargai warisan budaya sendiri dan orang lain.

Selain isi kandungan kurikulum yang berteraskan budaya, pendekatan pengajaran guru juga haruslah menghubungkan pengalaman pelajar di rumah dan pembelajaran di sekolah. Oleh itu, strategi pengajaran dan bimbingan yang pelbagai dan dikaitkan dengan perbezaan latar belakang individu perlu diaplikasikan bagi guru yang berhasrat untuk mengajar menggunakan pendekatan pedagogi responsif budaya. Ini adalah kerana pedagogi responsif budaya merupakan satu pendekatan yang dapat mengatasi cabaran untuk mengajar pelajar yang terdiri daripada pelbagai budaya dengan memberikan fokus penyelidikan, pendidik, dan peserta kepada variasi dalam latar belakang sejarah dan pengamalan budaya setiap golongan budaya etnik (Omar et al. 2018; Ahmad & Yusof 2017).

Tujuan utama pengenalan pendekatan pedagogi responsif budaya adalah untuk memastikan pendidik menyedari dan menghargai kepelbagaian budaya pelajar, mengenali latar belakang populasi pelajar di sekolah masing-masing, dan untuk mengelakkan diri daripada mempunyai perspektif yang negatif terhadap sesuatu kaum (Siti Zuraida et al. 2016). Sekiranya seseorang guru memahami pendekatan pedagogi responsif budaya secara mendalam, beliau akan dapat mengenalpasti faktor seseorang pelajar di kelasnya berkelakuan di luar norma masyarakat. Hal ini

sekaligus akan menyebabkan guru tersebut lebih peka dan berhati-hati dalam tindakannya. Menurut Yasmin (2014), melalui pendekatan pedagogi responsif budaya, prejudis dan juga stereotaip guru terhadap sesetengah golongan kaum dan etnik dapat dihapuskan, guru-guru akan bersikap lebih terbuka, bertoleransi, dan saling hormat-menghormati antara guru dan pelajar. Tambah Syed Ismail et al. (2010), pelajar tidak seharusnya mengorbankan warisan budaya, identiti etnik, dan rangkaian sosial mereka semata-mata demi mendapatkan pendidikan di sekolah.

Noriati et al. (2014) dan Tengku Nor Rizan et al. (2014) percaya bahawa pedagogi responsif budaya merupakan salah satu strategi yang membolehkan pelajar untuk mempertahankan identiti budaya mereka sendiri di samping dapat menggunakan aspek budaya mereka sebagai bantu loncatan untuk mencapai kecemerlangan akademik. Malah, dengan pengolahan pendekatan pedagogi responsif budaya yang berkesan, interaksi dan hubungan yang positif antara guru dengan pelajar dapat dipupuk. Selain itu, rasa bangga terhadap budaya masing-masing dapat disemai dalam kalangan murid dan seterusnya memangkin kematangan intelek mereka. Menurut Siti Zuraida et al. (2016), pemahaman pelbagai aspek perbezaan individu pelajar dapat membantu guru untuk memaksimumkan peluang pembelajaran bermakna untuk pelajar dan menjadikan pelajar lebih selesa.

Syed Ismail et al. (2010) menjelaskan bahawa sebagai pendidik, pengetahuan dan kesedaran terhadap kepelbagaian latar belakang pelajar bukan hanya sekadar untuk mengenali keunikan perspektif dan budaya setiap pelajar yang terdapat di dalam bilik darjah, tetapi untuk memastikan budaya tersebut dapat diterapkan dalam aktiviti pengajaran dan pembelajaran. Di samping itu, kesedaran dan pemahaman guru mengenai pedagogi responsif budaya juga adalah amat penting untuk membantu guru merancang aktiviti pengajaran dan pembelajaran dengan berkesan.

Menurut Ezhar et al. (2015), pedagogi responsif budaya memerlukan pelajar untuk mengekalkan integriti budaya disamping mengekalkan kecemerlangan kejayaan. Dalam aspek pedagogi responsif budaya, ramai pendidik yakin bahawa pelajar merupakan penyumbang dalam menggalakkan pembelajaran dan menjamin kecemerlangan akademik apabila pengetahuan sedia ada pelajar, iaitu pengalaman hidup mereka dalam komuniti dan budaya masing-masing di sepadukan dengan pembelajaran yang berlaku di dalam bilik darjah (Noriati et al. 2014). Berdasarkan ciri-ciri yang disenaraikan di atas, dapat dirumuskan bahawa pedagogi responsif budaya merupakan satu pendekatan pengajaran dan pembelajaran yang menghubungkan pengalaman pelajar di rumah dengan pengalaman pembelajaran di sekolah serta seiring dengan tuntutan dan keperluan kurikulum.

PEMBELAJARAN ABAD KE-21 (PAK21)

Pendidikan masa kini bukan hanya bertujuan untuk melahirkan warganegara yang baik dari segi sahsiah serta kognitif tetapi lebih memfokuskan kepada menghasilkan warga global yang mempunyai kemahiran glocal, pengetahuan terkini dan motivasi yang tinggi untuk menangani isu-isu kemanusiaan sejagat dan persekitaran dunia. Dalam konteks Malaysia pula, Pembelajaran Abad Ke-21 (PAK21) dilihat bertepatan dengan pendekatan pedagogi responsif budaya bagi mewujudkan perpaduan antara pelbagai kaum dan di Malaysia agar prasangka dan stereotaip antara kaum dapat dihapuskan. Selain itu, PAK21 yang menegaskan keperluan untuk memupuk sikap positif dan rasa hormat terhadap perbezaan kaum, bangsa, dan budaya juga dapat merapatkan jurang pencapaian akademik.

Manakala dalam aspek pembangunan sahsiah pelajar pula, PAK21 dijangka mampu untuk meningkatkan kemahiran kepimpinan dan kemahiran berkolaboratif pelajar. Berdasarkan Pelan Pembangunan Pendidikan Malaysia (PPPM) 2013-2025 dalam Anjakan 3 iaitu untuk melahirkan rakyat yang menghayati nilai, guru yang mengenali latar belakang pelajar sudah pasti dapat menyemai nilai-nilai murni yang bersesuaian dan bertepatan dengan norma amalan budaya mereka. Hal ini turut ditegaskan oleh Rohaty et al. (2011), di mana untuk mengharungi segala cabaran yang mendatang dengan jayanya, pelajar haruslah menguasai kemahiran memimpin, peka terhadap nilai-nilai murni sejagat seperti integriti, belas kasihan, adil, dan altruisme yang seterusnya dapat membimbing mereka untuk membuat keputusan secara beretika. Pada masa yang sama, pembangunan warganegara yang global perlu diimbangi dengan pembangunan

identiti nasional yang kukuh. Lantaran, guru haruslah kompeten untuk menggalakkan pembelajaran abad ke-21 yang sensitif kepada budaya pelajar.

METODOLOGI KAJIAN

REKA BENTUK KAJIAN

Reka bentuk kajian ini adalah penerokaan secara kualitatif yang menggunakan kaedah *Grounded Theory*. Kaedah ini membolehkan pengkaji mendapatkan penjelasan mengenai sesuatu unit analisis dan mengkonseptualisasikan corak dan struktur sosial yang terpendam melalui proses perbandingan berterusan (*constant comparative method*). Pada permulaan kajian, pendekatan induktif digunakan untuk menghasilkan kod substantif dari data, kemudian teori yang dikembangkan melalui data mencadangkan arah tuju seterusnya iaitu fasa deduktif untuk mengumpulkan data dan soalan yang lebih berfokus (Strauss & Corbin 1994).

PESERTA KAJIAN

Jadual 1 menunjukkan latar belakang responden kajian. Seramai 12 orang guru daripada daerah Lembah Klang dipilih melalui kaedah pensampelan bertujuan. Peserta kajian terdiri daripada pelbagai latar belakang seperti jantina (n=5 lelaki; n=7 perempuan), pengalaman mengajar (kurang daripada 5 tahun pengalaman mengajar seramai 3 orang dan selebihnya mempunyai pengalaman mengajar lebih daripada 5 tahun), kaum (Melayu, n=7; Cina, n=2; India, n=3), dan kelulusan akademik (Diploma, n=3; Ijazah Sarjana Muda, n=6; Ijazah Sarjana, n=3).

JADUAL 1. Latar Belakang Responden

Kod	Jantina	Kaum	Subjek Yang Diajar	Umur	Kelulusan Akademik	Pengalaman Mengajar (Tahun)	Lokasi Sekolah
PRB-S01	P	M	Bahasa Melayu	24	Sarjana Muda	1	Kuala Lumpur
PRB-S02	L	M	Sejarah	28	Sarjana Muda	4	Kuala Lumpur
PRB-S03	P	I	Sains	35	Sarjana	7	Selangor
PRB-S04	P	C	Matematik	37	Sarjana	11	Kuala Lumpur
PRB-S05	P	I	Bahasa Inggeris	40	Sarjana Muda	13	Selangor
PRB-S06	P	M	Ekonomi	52	Sarjana Muda	26	Selangor
PRB-S07	L	M	Bahasa Melayu	41	Sarjana Muda	12	Selangor
PRB-S08	L	M	Reka Bentuk Dan Teknologi	55	Diploma	34	Kuala Lumpur
PRB-S09	L	I	Sejarah	45	Diploma	23	Kuala Lumpur
PRB-S10	P	M	Bahasa Inggeris	38	Sarjana	13	Selangor
PRB-S11	P	M	Bahasa Inggeris	25	Sarjana Muda	2	Kuala Lumpur
PRB-S12	L	C	Sains	51	Diploma	30	Selangor

KAEDAH PENGUMPULAN DAN ANALISIS DATA

(PRB-S01: 21)

Data kajian telah dikumpul melalui kaedah temu bual separa berstruktur. Temu bual separa berstruktur merupakan temu bual yang dipandu oleh soalan-soalan yang ditetapkan dalam protokol temu bual, namun fleksibel di mana responden bebas untuk memberikan maklum balas berpandukan soalan yang ditanya (Edwards & Holland 2013).

Kaedah analisis tematik digunakan untuk menganalisis data temubual. Rakaman temubual telah ditranskripkan bagi mewujudkan rekod secara bertulis respon yang dikemukakan oleh responden. Seterusnya, transkrip temubual tersebut diberikan kepada setiap responden untuk disemak bagi memastikan pengkaji merekodkan maklumat yang tepat, sebagai ukuran kesahan dan kebolehppercayaan data. Setelah dipersetujui oleh responden, isi-isi penting daripada transkrip temu bual tersebut telah dikeluarkan dan diberikan kod. Setelah itu, kod yang membawa maksud yang sama dikumpulkan di bawah satu kategori dan seterusnya kategori yang dikumpulkan mengikut tema yang bersesuaian. Proses ini dijalankan secara berulang kali bagi mengelakkan keciciran data yang penting.

DAPATAN DAN PERBINCANGAN

KESEDARAN GURU TENTANG KEPENTINGAN PEDAGOGI RESPONSIF BUDAYA

Dapatan analisis data temu bual mendapati semua responden berpendapat bahawa pedagogi responsif budaya dapat mewujudkan persekitaran pembelajaran yang positif terutamanya apabila elemen budaya diterapkan semasa aktiviti pengajaran dan pembelajaran di dalam bilik darjah. Majoriti responden sangat bersetuju bahawa pedagogi responsif budaya dapat mewujudkan ekosistem pembelajaran yang berkesan kerana mesra budaya dan tambah mereka pendekatan pedagogi responsif budaya adalah sangat sesuai untuk di amalkan di kelas yang berbilang kaum. Hal ini menurut responden akan dapat menarik minat pelajar untuk mengikuti sesi pengajaran tersebut kerana mempunyai perkaitan dengan amalan kehidupan harian mereka di rumah. Berikut ialah beberapa petikan yang menggambarkan bahawa guru mempunyai tahap kesedaran yang tinggi terhadap keperluan dan kelebihan pendekatan pedagogi responsif budaya:

“Ya, bagi saya pedagogi responsif budaya ini amat penting dan merupakan faktor utama bagi mewujudkan persekitaran pembelajaran yang aktif dan berkesan. Pedagogi responsif budaya yang ciri-cirinya mesra kepada budaya dan latar belakang pelajar adalah sangat sesuai untuk digunakan dalam kelas berbilang kaum. Jadi, bagi saya, pendekatan pedagogi responsif budaya sangat sesuai dengan environment sekolah di Malaysia yang pelajarnya terdiri daripada berbilang kaum”

“Ya saya setuju kerana pedagogi responsif budaya ni, apa yang saya faham adalah ia mesra kepada kelas yang berbilang kaum dan apabila pengajaran adalah dekat dengan latar belakang murid atau bila guru faham latar belakang keluarga murid, guru akan faham kenapa tingkahlaku murid adalah sedemikian. Pada pendapat saya, bila satu pembelajaran itu dekat dengan murid, maka murid suka untuk belajar, minat mereka bertambah dan secara tak langsung, pencapaian akademik mereka juga akan meningkat”

(PRB-S02: 22)

“Saya setuju pedagogi responsif budaya dapat memberikan atau menyediakan peluang pembelajaran yang berkesan buat para pelajar. Sebab pelajar boleh hubungkaitkan atau dia boleh guna semula pengalaman dia di rumah untuk faham apa yang dipelajari di kelas”.

(PRB-S06: 20)

Semua responden bersetuju dan beranggapan bahawa pedagogi responsif budaya ini dapat mewujudkan pengalaman pembelajaran yang bermakna dan sesuai untuk di amalkan di kelas yang berbilang kaum. Namun demikian, menariknya adalah apabila responden mengaitkan fitrah ilmu dan kesesuaian pendekatan pedagogi responsif budaya untuk digunakan. Isu ini dilaporkan dalam bahagian tahap kesediaan guru untuk mengamalkan pedagogi responsif budaya.

Dapatan ini menyokong Syed Ismail et al. (2010) di mana beliau menjelaskan bahawa sebagai pendidik, pengetahuan dan kesedaran terhadap kepelbagaian latar belakang pelajar bukan hanya sekadar untuk mengenali keunikan perspektif dan budaya setiap pelajar yang terdapat di dalam bilik darjah, tetapi untuk memastikan budaya tersebut dapat diterapkan dalam aktiviti pengajaran dan pembelajaran.

KESEDIAAN GURU UNTUK MENGAMALKAN PEDAGOGI RESPONSIF BUDAYA

Berdasarkan analisis data temu bual, hampir semua responden menyatakan bahawa mereka bersedia untuk mengamalkan pedagogi responsif budaya di dalam pengajaran sekiranya diberi peluang dan dibimbing oleh individu pakar dan berpengetahuan dalam bidang ini. Selain itu, majoriti responden tidak merasakan terbeban untuk memperbaharui atau menukar kaedah pengajaran sedia ada selagi perkara ini memberi impak yang positif kepada hasil pembelajaran murid. Berikut ialah beberapa pernyataan oleh responden mengenai perkara di atas.

“Saya OK kalau hendak amalkan pengajaran pedagogi responsif budaya dalam subjek yang saya ajar. Asalkan sesuai dengan apa yang saya hendak ajar. Saya tidak terasa terbeban. Itu memang tugas seorang guru untuk sentiasa bersedia membuat perubahan sekiranya perubahan tersebut

mendatangkan kebaikan buat pelajar. Murid dapat terima dengan baik, saya pun OK”

(PRB-S02: 08)

“Jika saya diarahkan untuk menghadiri kursus berkenaan pedagogi responsif budaya, saya akan pergi. Saya balik ke sekolah, saya akan praktikkan.”

(PRB-S05: 05)

“Selagi ia memberi kesan yang positif kepada anak murid saya, insya Allah saya akan OK. Ia bergantung kepada kaedah yang sesuai diterapkan dalam PdPc”

(PRB-S01: 09)

“Saya bersedia untuk mengajar pedagogi responsif budaya di dalam kelas tetapi perlu menghadiri taklimat atau kursus terlebih dahulu”

(PRB-S03: 07)

“Insya Allah saya boleh buat. Selagi mana ia memberi kesan yang positif”

(PRB-S07: 10)

Walau bagaimanapun, terdapat sebilangan kecil responden tidak bersedia untuk mengamalkan pedagogi responsif budaya kerana mereka beranggapan subjek yang diajar tidak sesuai untuk menerapkan elemen kebudayaan seperti subjek Reka Bentuk Teknologi (RBT), Matematik, Sains dan Ekonomi. Tambahan pula, terdapat juga sebilangan responden berasa beban untuk menukar kaedah pengajaran yang sedang diamalkan kepada pedagogi responsif budaya atas faktor umur.

“Saya bukan tidak bersedia, tetapi saya rasa subjek yang saya ajar tidak bersesuaian dengan kaedah ini”

(PRB-S04: 06)

“Walaupun saya tahu pedagogi responsif budaya ni bagus, tapi saya tidak bersedia untuk mengajar menggunakan kaedah ini sebab saya sudah selesa dengan cara saya sekarang ini. Sejajurnya saya kurang bersedia. Mungkin atas faktor umur saya yang sudah meningkatkan dan saya selesa dengan gaya pengajaran saya yang sekarang”

(PRB-S06: 08)

“Saya rasa subjek saya tidak sesuai untuk mengajar menggunakan kaedah ini. Lagipun, saya sudah tidak larat untuk belajar perkara baru. Berilah peluang kepada orang muda”

(PRB-S08: 09)

Kesimpulannya, majoriti responden memberi respon yang positif iaitu bersedia untuk mengajar menggunakan pedagogi responsif budaya walaupun terpaksa menghadiri taklimat atau kursus bagi perkara ini. Hanya segelintir responden (PRB-S04, PRB-S06, PRB-S08 dan PRB-S12) yang menunjukkan respon yang negatif iaitu tidak bersedia untuk mengajar menggunakan kaedah pedagogi responsif budaya atas faktor umur dan subjek yang tidak sesuai.

Dapatan ini menunjukkan guru-guru bersedia untuk mengamalkan pedagogi responsif budaya dalam pembelajaran, di mana mereka mempunyai peranan yang besar untuk mengelakkan kepelbagaian budaya menghalang atau merencat proses pembelajaran dan sebaliknya menjadikan kepelbagaian budaya sebagai alat untuk memacu pendidikan yang berkesan, seperti yang dinyatakan oleh Omar et al. (2017).

PENGETAHUAN GURU TENTANG PEDAGOGI RESPONSIF BUDAYA

Dapatan analisis data temu bual mendapati tahap pengetahuan guru tentang pedagogi responsif budaya adalah sangat sedikit. Hanya separuh daripada responden memaklumkan bahawa mereka mempunyai pengetahuan tentang pedagogi responsif budaya manakala separuh responden lagi tidak mengetahui atau tidak mempunyai pengetahuan yang cukup tentang pedagogi responsif budaya. Berikut ialah beberapa petikan yang menerangkan perkara ini.

“Saya sebenarnya tahu sedikit-sedikit sahaja tentang pedagogi responsif budaya sebab kami jarang diberi latihan berkaitan pedagogi. Apa yang saya faham pedagogi responsif budaya ini adalah pengajaran dan pembelajaran yang berasaskan budaya pelajar yang berbilang kaum. Itu sahajalah yang saya tahu. Bagaimana untuk aplikasikannya dalam pengajaran secara berkesan, saya kurang pasti”

(PRB-S01: 14)

“Saya tahu. Pedagogi responsif budaya ini adalah pembelajaran yang berkait dengan budaya latar belakang pelajar. Pengajaran yang relate dengan kehidupan seharian pelajar”

(PRB-S02: 13)

“Saya rasa saya tahu. Ia berkait dengan budaya dan latar belakang murid. Cumanya, jika di minta untuk beri contoh strategi yang digunakan, tak pastilah betul atau tidak respon saya nanti”

(PRB-S03: 16)

“Saya tahu tapi saya tidak reti nak menerangkan maksudnya macam mana. Tapi saya faham. Lebih kurang pengajaran berkait tentang budaya pelajar”

(PRB-S07: 19)

“Saya faham tapi saya tak reti nak menerangkannya”

(PRB-S10: 15)

Berdasarkan analisis data temubual, dapat disimpulkan bahawa, meskipun guru mempunyai tahap kesediaan dan kesedaran yang tinggi mengenai pedagogi responsif budaya, namun tahap pengetahuan mereka adalah rendah. Keadaan ini boleh mendatangkan risiko di mana guru berkemungkinan menghadapi masalah untuk mengamalkan pedagogi responsif budaya dan sekiranya tiada tindakan susulan untuk mengatasi masalah ini, guru berkemungkinan akan mengelakkan pendekatan pedagogi responsif budaya kerana di anggap rumit untuk dilaksanakan.

Separuh daripada responden pula memberikan respon yang kurang menggalakkan di mana mereka tidak dapat menerangkan serta memberikan maksud mengenai pedagogi responsif budaya. Berikut ialah beberapa petikan menerangkan perkara ini.

“Saya tidak tahu apa itu pedagogi responsif budaya. Kalau suruh saya translate dan cuba faham, bolehlah, saya sekadar boleh agak-agak”

(PRB-S06: 17)

“Saya tidak dapat terangkan maksud pedagogi responsif budaya. Sebab saya tidak tahu, sebab tidak pernah belajar tentang pendekatan ini di IPT dulu”

(PRB-S08: 20)

“Hmm...saya tidak pasti. Saya tidak tahu. Saya tidak dapat terangkan, takut jawapan yang saya berikan salah pula nanti”

(PRB-S12: 14)

Kesimpulannya, tahap pengetahuan responden tentang pedagogi responsif budaya adalah lemah walaupun hampir separuh responden menyatakan bahawa mereka mempunyai pengetahuan dan kefahaman tentang pedagogi responsif budaya namun mereka gagal untuk menerangkan ciri-ciri dan strategi pedagogi responsif budaya secara lebih terperinci.

KAEDAH PENGAJARAN YANG DIGUNAKAN OLEH GURU DALAM PENGAJARAN

Berdasarkan hasil analisis data temu bual, kaedah aktiviti berkumpulan adalah pendekatan pengajaran yang paling kerap digunakan oleh responden semasa pengajaran mereka. Selain itu, terdapat responden melaporkan mereka cenderung untuk menerapkan elemen nilai murni, kaedah linguistik, main sambil belajar dan kaedah penceritaan bagi memvariasikan kaedah pengajaran masing-masing. Faktor pemilihan kaedah pengajaran ini seperti yang dilaporkan oleh kesemua responden adalah bergantung dengan kesesuaian subjek yang diajar. Beberapa contoh pernyataan menerangkan perkara ini.

“Saya banyak menggunakan penerapan nilai-nilai murni. Biasanya, di hujung kelas saya akan tanya pada murid apa nilai-nilai murni yang mereka belajar hari ini. Lepas itu, saya bincang lebih mendalam dengan mereka”

(PRB-S01: 27)

“Kalau saya, saya rasa saya banyak gunakan kaedah bercerita. Sebab Sejarah ni kena banyak cerita. Kadang-kadang itu saya guna BBM juga macam gambar rajah, peta, video. Tapi ada juga aktiviti kumpulan. Tapi lebih banyak bercerita. Mereka pun nampak lebih suka bila saya bercerita”

(PRB-S02: 30)

“Saya banyak guna kaedah berkumpulan. Lagipun subjek Sains banyak eksperimen. Sesuai la dengan aktiviti kumpulan”

(PRB-S03: 29)

“Saya rasa saya banyak guna kaedah linguistik sebab dalam BI banyak aktiviti menyanyi, poems, bercerita, nursery rhymes. So, saya rasa banyak menggunakan kaedah linguistik.”

(PRB-S05: 28)

“Bagi saya yang major mengajar Ekonomi, saya banyak menggunakan kaedah aktiviti kumpulan. Setiap kali lepas penerangan, saya akan minta mereka ulaskan secara berkumpulan. Lagipun, memang sekolah ini sarankan banyak aktiviti kumpulan.”

(PRB-S06: 31)

“Saya banyak buat aktiviti bermain. Sebab budak-budak kecil ni suka bermain. Contohnya, hari itu saya suruh mereka mencari kata nama yang ada di sekeliling sekolah. Saya tengok mereka seronok. Saya pun suka aktiviti bermain sambil belajar ni. Lebih enjoy.”

(PRB-S07: 29)

Kesimpulannya, semua responden menggunakan pelbagai kaedah pengajaran yang bersesuaian dengan subjek yang diajar. Sebagai contoh, subjek Sejarah menggunakan kaedah penceritaan, subjek RBT menggunakan kaedah aktiviti berkumpulan dan subjek Bahasa Inggeris menggunakan kaedah linguistik.

Namun begitu, tiada responden melaporkan pendekatan pengajaran yang berkaitan dengan pedagogi responsif budaya, contohnya mengaitkan dengan masalah komuniti setempat dan situasi harian pelajar. Dapatan ini mendedahkan bahawa guru-guru rata-ratanya masih kurang mengamalkan pedagogi responsif budaya dalam pengajaran masing-masing.

KESIMPULAN

Kajian ini meneroka kesedaran, pengetahuan dan juga kesediaan guru untuk melaksanakan pendekatan pedagogi responsif budaya. Dapatan menunjukkan bahawa majoriti guru bersedia dan mempunyai kesedaran yang tinggi tentang potensi pedagogi responsif budaya untuk meningkatkan pencapaian akademik pelajar. Namun begitu, pengetahuan guru yang terbatas berkaitan pedagogi responsif kemungkinan besar menyebabkan mereka kurang selesa untuk mengaplikasikan pendekatan ini semasa sesi pengajaran. Dapatan tambahan juga mendapati bahawa guru-guru masih kurang mengamalkan pedagogi responsif budaya dalam pengajaran masing-masing. Dapatan ini memberi implikasi kepada perlunya guru didedahkan dengan pengetahuan dan juga kemahiran pedagogi responsif budaya agar mereka mampu dan yakin untuk melaksanakan pengajaran yang responsif dengan budaya pelajar kelas mereka.

Kajian kualitatif ini hanya memberi gambaran terhadap segelintir guru sahaja, oleh itu, kajian lanjutan berbentuk kajian tinjauan ke atas populasi guru-guru Malaysia harus di lakukan kerana ia dapat memberi input kepada institusi latihan guru bagi menambahbaik kurikulum latihan guru. Selain itu, data tersebut boleh digunakan oleh pihak yang bertanggungjawab dalam menyediakan latihan dalam perkhidmatan kepada guru. Potensi pedagogi responsif budaya untuk

meningkatkan pencapaian akademik pelajar terutamanya pelajar yang berprestasi rendah telah diketahui dan diyakini oleh guru, selain itu tahap kesediaan guru untuk mengajar pedagogi responsif budaya harus digunakan semaksimum yang mungkin oleh pihak Kementerian Pendidikan Malaysia (KPM) dengan menyediakan pelbagai kursus pedagogi secara berterusan untuk menyokong guru-guru.

RUJUKAN

- Abdul Rahim Ramli. 2009. *Hubungan Kaum di Malaysia: Sejarah dan Asas Perpaduan*. Selangor: Pusat Penerbitan Universiti UiTM.
- Ahmad, Y., & Yusof, N. M. 2017. Kompetensi Kepelbagaian Budaya Dalam Kalangan Guru Pelbagai Etnik Di Sekolah Menengah Kebangsaan Di Malaysia. *JuPiDi: Jurnal Kepimpinan Pendidikan*, 2(2), 1-13.
- Ahmad Ali Seman. 2014. Pemupukan Patriotisme Melalui Pendidikan Multikultural dalam Pendidikan Sejarah di Malaysia: Satu Tinjauan Perspektif. *Jurnal Ilmu-Ilmu Sejarah, Budaya dan Sosial (LENTERA)* 1 (02) 28-49.
- Ching M. & Adnan Baharom. 2011. *Budaya dan Pembelajaran*. Kumpulan Budiman. Kuala Lumpur: Percetakan Sentosa
- Edwards, Rosalind; Holland, Janet. 2013. *What is qualitative interviewing?*. Bloomsbury Academic.
- Ezhar Tamam & Madiha Hashmi. 2015. Predicting interethnic bridging social capital in youth ethnic-diversity engagement: the role of interethnic interaction and intercultural sensitivity, *International Journal of Adolescence and Youth* DOI: 10.1080/02673843.2015.1024697.
- Gutierrez, Kris & Rogoff, Barbara. 2003. Cultural ways of learning. *Educational Researcher*. 32. 19-25.
- Kementerian Pelajaran Malaysia. 2014. *Pelan Pembangunan Pendidikan Malaysia 2013-2025*. Putrajaya: Kementerian Pelajaran Malaysia.
- Ladson-Billings, G. 1994. *The dreamkeepers*. San Francisco: Jossey-Bass Publishing Co.
- Najeemah Mohd Yusof. 2006. Patterns of social interaction between different ethnic groups in Malaysian Secondary schools. *Jurnal Pendidik dan Pendidikan*. 21,149-164.
- Noriati A. Rashid, Keok Cheong Lee, Zulkufli Mahayudin & Zakiah Noordin 2014. *Falsafah Pendidikan di Malaysia (Siri Pendidikan Guru)*. Kuala Lumpur: Oxford Fajar Sdn. Bhd.
- Omar, N., Noh, C., & Hamzah, D. M. I. 2015. *Amalan pengajaran Guru Pendidikan Islam berfokuskan kepelbagaian budaya murid: Kajian kes di Negeri Sarawak* (Doctoral dissertation, UKM).
- Omar, N., & Noh, M. A. C. 2017. Kepelbagaian elemen budaya dalam pengajaran pendidikan islam: isu dan kepentingan. *O-JIE: Online Journal of Islamic Education*, 3, 1-11.
- Omar, H., Haron, Z., & Khairul, A. 2018. Sensitiviti Kepelbagaian Budaya Dalam Kalangan Guru Sekolah Kebangsaan Pelbagai Etnik. *JISPO: Jurnal Ilmu Sosial dan Ilmu Politik*, 8(1), 1-22.
- Rohaty Mohd. Majzub, Salasiah Hashim & Elis Johannes, H. S. 2011. Cultural awareness among preschool teachers in Selangor, Malaysia. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 15: 1573-1579.
- Seman, A. A., Ahmad, A. R., Rahman, A. A. A., & Kimi, W. B. 2016. Peranan Guru Dan Pelajar Dalam Membentuk Hubungan Etnik Di Sekolah. In *Proceeding 7th International Seminar on Regional Education* (Vol. 1, pp. 64-78).
- Siti Zuraida Maaruf, Muhamad Azhar Abdullah, Saedah Siraj dan Voviana Zulkifli. 2016. Culturally Responsif Pedagogy: Experience in the Visual Art Education Classroom. dalam Fook C., Sidhu G., Narasuman S., Fong L., Abdul Rahman S. (eds) *7th International Conference on University Learning and Teaching (InCULT 2014)* Proceedings. Springer, Singapore.
- Strauss, A., & Corbin, J. 1994. Grounded theory methodology. *Handbook of qualitative research*, 17, 273-85.
- Syed Ismail Syed Mustapha, & Ahmad Subki Maskom. 2010. *Budaya dan pembelajaran*. Puchong, Malaysia: Penerbitan Multimedia.
- Tengku Nor Rizan Tengku Mohd Maasuma, Nooreiny Maarof, & Manisah Mohd Ali. 2014. Addressing student diversity via culturally responsif pedagogy. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 134,101 – 108.
- UNESCO. 2010. Education: Cultural diversity. Diakses daripada <http://cms01.unesco.org/en.esd/themes/cultural-diversity> (30 Ogos 2012).
- Yasmin Ahmad 2014. *Sensitiviti dan kompetensi kepelbagaian budaya dalam kalangan guru pelbagai etnik di Malaysia*. Tesis PhD. Universiti Sains Malaysia.

Muhammad Zakwan Abdul Rahim
Fakulti Pendidikan
Universiti Kebangsaan Malaysia
Emel: p91604@siswa.ukm.edu.my

Nurfaradilla Mohamad Nasri
Fakulti Pendidikan

Universiti Kebangsaan Malaysia
Emel: nurfaradilla@ukm.edu.my

Mohamad Asyraf Abd Talib
Fakulti Pendidikan
Universiti Kebangsaan Malaysia
Emel: asyraf_717@yahoo.com

*Pengarang untuk surat-menyurat, emel: nurfaradilla@ukm.edu.my